

Jászberényi József
(1972, Budapest), irodalom-
történész, kultúrtörténész,
Szentendrén él.

Jászberényi József

Mit mutat meg a templom, avagy a túlvilág itt van...

„A templom az Isten háza, és az örök élet kapuja, küszöbe. Ezen keresztül jutunk az örökkévaló hajlékba. Az imádság háza és a község jóra valóságának forrása, ahonnan Isten áldása fakad itt és odaát. Keressétek is, hogy lelketekkel benne lakjatok. Boldogok, Uram, akik a házában laknak.”

(Mindszenty József)¹

„Semmi sincs, ami a példát, a konkrét tény pótolná. Hiábavaló lenne a szent tér struktúrájáról értekezni, ha nem mutatnánk meg konkrét példák, mi-ként hoznak azok létre ilyen teret, és miben különbözik ez minőségileg az őt körülvevő profán tértől.”

(Mircea Eliade)²

„Akinek van füle a hallásra, hallja meg!”
(Márk 4,8)

Mindannyian emlékszünk arra a szívszorító estére 2019 áprilisából, amikor máig ismeretlen okból kigyulladt a párizsi Notre-Dame-székesegyház tetőszerkezete. Másnap egy magyar kereskedelmi rádió riportere felhívott, és megkérdezte: „mi veszett el ezzel a tűzzel?”

Az itt olvasható rövid esszé 2019-ben megjelent, „Roma est patria omnium”. Róma templomai, avagy a szakralitás feltámadása a szimulákrumok temetőjében című könyve első fejezetének átdolgozott, történeti példával bővített változata.

- 1 A táti hívekhez plébániájuk kétszáz éves fennállásának ünnepén. In. Egyházam és hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Esztergom, 1991. 240.
- 2 Mircea Eliade: A Szent és a Profán. Helikon, Bp. 2014. 11–12.

Minden bizonnyal csodálkozott, s talán sok hallgató is, amikor azt mondtam, hogy nem az egyes művészettörténeti és/vagy vallástörténeti értékek, tárgyak az igazán lényegesek, hanem a megszentelt tér. A tér, amelyet az emberek imái kilenc évszázad alatt erősítettek meg – az a klíma, amely kiemel minket a körülöttünk, a 21. század elejére mindenhol uralkodóvá váló, nem-valóságos létezők, a fogyasztói társadalom gyorsan romló és cserélődő látszat-tárgyainak, szimulákrumainak (Baudrillard) világából, és az élet-halál valós tereibe, a valódi, örök létezésbe emel.

A templom szó latin eredete is erre utal: a *temno*, *temnere* kifejezés a „kihasítani”, „kivágni”, „elkeríteni”, „elkülöníteni” jelentésekben ismert: azaz a templom létrehozói kiemelik a profánból, a szimulákrum-világból az embert, hogy a szakralitással találkozhasson.³ Ez

- 3 Adamik Tamás így ír erről: „A római vallás szerint a templom *res sacra*, amely a profán használatból ki van vonva. Th. Köves-Zulauf szerint: „A templom a *temnere* ‘kihasítani’ igéből származik, és szó szerint ‘kihasítást, kihasított terület’-et jelent. Ez az elnevezés a templom bonyolult alapítási szertartására utal. Ennek a szertartásnak az elvégzése az augurok feladata volt, és abból állt, hogy a templom helyét a határvonalak pontos megjelölése formájában kihasították a környező területből; ezt követte kellően megfogalmazott verbális formulák elmondása révén a kihasított rész megszabadítása mindenféle előző szakrális igénytől és kötelemtől, melyek a jövő templom területét esetleg terhelték. A templom felépítését követte a *dedicatio*. A *dedicatio*s formula tartalmazza a templom statutumát, azaz a templom törvényét (latinul *lex*), mely a templomban

a legkevésbé sem azt jelenti, hogy a szakralitás nincs jelen a templomon kívüli, mindennapi életben, egyszerűen fogalmazva: Istennel és/vagy az istenivel elvileg bármikor találkozhatnak, hogy az Istennel való személyes és közösségi dialógus megtörténhessen. Sőt, újra fontos hangsúlyozni, hogy ezek a terek voltaképpen nem utánezatai, szimulákrumai a „túlvilági” tereknek, hanem – ahogy Mindszenty József idézete mondja – az örökkévaló kapui, amelyek hierofániáit (a szentség történéseit) átélve, valóban megtapasztaljuk az örök jelenlétét és üzenetét is. Földi mennyországok tehát.

A templom bejárata és küszöbe ebben a tekintetben különös hangsúllyal bír. Ahogy Mircea Eliade fogalmaz ugyanezen könyvében: „A hívő ember számára ez a templom más térben áll, mint az utca, amelyben található. A templombelsőbe vezető ajtó arra utal, hogy itt megtörik a térbeli folyamatosság. A két tér között emelkedő küszöb a két létezési mód, a profán és a vallás közötti szakadékot is jelzi. Egyszerre az a korlát, választóvonal, határ, amely a két világot elválasztja, és az a paradox hely is, amelyen a két világ találkozik, és amelyen létrejöhethet az átmenet a profánból a szakrális világba.”⁴

Róma és környéke templomaira különösen igaz ez a szakrális klíma, hiszen sok évszázad egymásra épülő bölcsessége, tudása hozta és hozza létre ezeket a szent helyeket, s a templomok máig is épülnek, változnak, csodás, szerves folyamatban a korábbi évszázadokkal. Róma templomaiban nem egyszer 16–18 évszázad

bölcsessége gyűlik össze, amely tiszteletet parancsol a szakrális terekre érzékeny, fogékony vándor számára, de akár a profán utazónak is, aki nem tud, vagy nem akar tudni a szakrális dimenziókról: fényképez, közösségi médiában megoszt, csodálkozik és gondolkodik a számára furcsa, távoli, szellemi komfortzónáján kívül eső terekről, de látja, hogy ezek a helyek messze túlmutatnak saját, rövid életén.

Róma templomaiban azonban nemcsak a belső tér a fontos, hanem lényeges az átlépés helye is: a küszöbök, a kapuk, a bejáratok szerepe. A nyüzsgő, hárommillió város folyamatos, állandó tengerzúgásra emlékeztető, mély moraja, a közlekedés váratlan zajai, illetve az Isten csendes lakhelye közötti tér valóban két világ határán áll, védvén a szentet a profántól.

A Santa Maria degli Angeli e dei Martiri templom Róma legforgalmasabb pontjától, a Termini pályaudvartól nem messze, kisebb sétányira fekszik. A római keresztény bölcsesség a 16. században Diocletianus termáinak romjait alakította át szent helyé, ahol a hatalmas térben Istennel személyes dialógust lehet folytatni. Ehhez azonban mindenképpen egy kapun kell átmennünk. Mi, 20–21. századi hívő emberek joggal panaszkodunk arra, hogy a műanyaggal elárasztott, „als-ob” világunkból egyre inkább hiányzik a szakralitás fenségessége, és hajlamosak vagyunk a dicső és fényesebb múltba merengeni, avagy a távoli jövőbe vetni bizalmunkat – s magunkat törpe kor törpe gyermekeinek gondolni. És miközben vigyázó szemeinket messzire vetjük a jelentől, nem meglepő, hogy éppen azt hagyjuk ki, ami életünk leglényegesebbje volna: az aktuális pillanatot. Ha meglátjuk ezt a római templomot, bizonyára sokat merengünk azon a csodán, hogy egy profán helyből hogyan és miért született szakrális, és azt is alaposan tanulmányozzuk, hogy mely korszak mit ajándékozott a templom teljességéhez – Houdon csodás Kölni Brunó szobrától a csillagászati ábrákig, egy kínai művész ajándékozta Galilei-szobortól

végzendő kultusznak minden részletét szabályozza”. Mivel tehát a templom fölszentelése után szent dologgá válik, az érinthetetlenség állapotába kerül. A templom viszont az a hely, ahol az ember az istenséggel találkozik, következképpen igényli az emberi tevékenységet ahhoz, hogy szerepét betölthesse.” Adamik Tamás: *A furfői Iuppiter Liber-templom szabályzata*. Antik Tanulmányok, 2002/1–2. 71–72.

4 Mircea Eliade: *A Szent és a Profán*. Helikon, Bp. 2014. 18.

a részletes templomtörténeti kiállításig, az épület hátsó részében.

De nem biztos, hogy észrevesszük a kegyelmi pillanatot, amit Isten nekünk, a 21. század elején élő embereknek adott azzal, hogy a templom bejárata pontosan a mi életünkben vált eddigi történetében a legszebbé, leggazdagabbá: ekkor, 2006-ban kapta meg ugyanis az Itáliában élő lengyel művésztől, Igor Mitorajtól a hatalmas, kétszárnyú bronzkaput, amely igazán felhívja a figyelmünket a profánból a szenthez vezető útra.

Ez a figyelemfelhívás azonban nem csak arra int, hogy a kapun belépve tisztelettel tapossuk a templom követ, hiszen a földi mennyországban, Isten házában vagyunk. Ennél sokkal többről van szó: a jobb oldali bronzajtó a belőle kiemelkedő alakokkal az angyali üd-

vözetet ábrázolja – azaz kimondatlanul, felesleges magyarázatok nélkül is felhívja a figyelmünket arra, hogy ebben a szent térben az ember egész életére szóló üzenetet kaphat Istentől, úgy, ahogyan az angyal köszöntötte Máriát a további életét teljesen átalakító örömhírral. A templom tehát nemcsak a könyörgés, az ima, hanem az isteni üzenet helye is. A kapu másik szárnya a belőle kiemelkedő/kilépő grandiózus szoboralakkal pedig Krisztus feltámadását ábrázolja – felhívván a figyelmet arra, hogy mi magunk is követhetjük ezt az utat, de ehhez életünkben pontosan tudnunk kell a szakrális és a profán határait és különbségeit, és ismernünk kell a szakrális, örökkévaló jelentőségét. Ezt pedig számunkra a templom, Isten lakhelye, a felszentelt tér át tudja adni, ha van fülünk a hallásra...

Keresztes Dóra: Boldogasszony